

РОЛЬ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ В РОЗВИТКУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті розкривається роль післядипломної освіти, зокрема курсів підвищення кваліфікації, в розвитку соціокультурної компетентності вчителів української мови.

Ключові слова: післядипломна освіта, курси підвищення кваліфікації, соціокультурна компетентність, учителі української мови.

На сучасному етапі в Україні відбувається реформа освіти, ведеться пошук нових засобів та прийомів оптимізації навчального процесу, мета якого – підвищити ефективність професійного навчання на основі національних надбань та усталених міжнародних традицій. Відродження національної школи передбачає інтеграцію всіх елементів системи професійної педагогічної освіти з тим, щоб забезпечити освітню галузь фахівцями, здатними спрямовувати професійну діяльність, що ґрунтується на гуманістичних та демократичних засадах, на всебічний розвиток та самореалізацію молодого покоління, готового до нових викликів і вимог.

Метою статті є з'ясування ролі післядипломної освіти в розвитку соціокультурної компетентності вчителів української мови, основних функцій та напрямків подальшого розвитку. Професійне становлення і розвиток педагогів відіграють важливу роль у реформуванні освіти, її адаптації до вимог міжнародного освітнього простору. Саме тому спосіб організації післядипломної педагогічної освіти має та завжди матиме вагомий вплив на освіту та розвиток суспільства в цілому.

В Україні визначено пріоритети розвитку професійної освіти, відбувається багатогранний процес її модернізації з урахуванням сучасних змін у суспільному розвитку, нових особистісних та соціальних вимог до системи професійної педагогічної освіти. Розробляються нові підходи, форми та методи неперервної педагогічної освіти та професійного розвитку вчителів загальноосвітніх шкіл. Сучасний учитель української мови має усвідомлювати свою виняткову роль у формуванні особистості учня, у розвитку в того мовленнєвої та читацької культури, професійної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій.

Як зазначено в новому Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти, наскрізними змістовими лініями мовного компонента є мовленнєва, мовна, соціокультурна і діяльнісна. Соціокультурна лінія сприяє формуванню соціокультурної компетентності шляхом засвоєння культурних і духовних цінностей, норм, що регулюють соціально-комунікативні відносини між статями, поколіннями, націями, сприяють естетичному і морально-етичному розвитку учнів [1].

Соціокультурна компетентність є структурною сукупністю соціальних ролей, норм і правил групи, культурних зразків поведінки, ціннісних орієнтацій, мови, усвідомлення своєї особистості з позицій тих культурних характеристик, які заохочуються в цьому соціумі. Соціальний і культурний компоненти соціокультурної компетентності характеризуються взаємовпливом, з допомогою якого відбувається формування соціокультурної компетентності особистості. Важливим аспектом освіти, що спрямована на розвиток соціокультурної компетентності вчителя української мови, є визначення ключових компетенцій, які визначають структуру соціокультурної компетентності словесника і формуються під час навчання його у вищому навчальному педагогічному закладі, під час педагогічної діяльності, підвищення кваліфікації в закладах післядипломної освіти. Соціокультурна компетентність учителя української

* © Голобородько Є.П., Марецька Л.П.*

мови включає низку компетенцій – мовну, соціальну, загальнокультурну, інтелектуальну, громадянську, інформаційну, етичну та життєву.

Відповідно вчителі української мови, які забезпечують виконання вимог державного стандарту, повинні мати високий рівень сформованості соціокультурної компетентності. Практика показує, що вчитель-словесник, як типовий представник української школи, є культурномовною особистістю з високим інтелектом, тонким мовним чуттям, має фундаментальні знання з мови. Проте в науково-методичному аспекті професійної діяльності вчителя української мови, зокрема щодо формування соціокультурної компетентності в учнів, окреслюються певні труднощі. Тому постає необхідність постійного оновлення професійних знань фахівців, формування готовності вчителів-словесників до діяльності в умовах освітньої ситуації в країні, яка постійно змінюється залежно від соціально-політичних, економічних і соціокультурних процесів.

Проблема соціокультурної компетентності розглядається вченими переважно в наукових працях, присвячених аналізу та формуванню цієї якості у вчителів іноземної мови (О. Бирюк, Н. Бориско, В. Гопалова, В. Калінін, Н. Резнік, Г. Фуклева, С. Шехавцова та ін.) або простежується процес формування професійних компетентностей (Ю. Лебеденко, І. Закір'янова). Поняття соціокультурної компетентності майбутнього вчителя української мови і літератури вивчали О. Усик, Т. Мельник. Вагомий унесок у дослідження формування мовленнєвої компетентності у взаємозв'язку з соціокультурною в учнів загальноосвітніх навчальних закладів, студентів філологічних факультетів становлять і дисертаційні дослідження останніх років (Н. Веніг, Л. Кулибчук, А. Ляшкевич, Т. Мельник, А. Нікітіної, Л. Попової, Л. Цінько, С. Мунтян, Д. Кобцева та ін.). Розв'язувати ці проблеми саме і покликана система післядипломної освіти, якій належить провідна роль в освіті дорослих, зокрема вчителів. Ми маємо створити такі умови підвищення кваліфікації, які б змогли задовольнити потребу в навчанні педагогів різних спеціальностей і категорій.

Система післядипломної освіти пріоритетним напрямком своєї роботи визначає підвищення професійної кваліфікації вчителя. Тенденції становлення українського суспільства на перший план висувають пошук інноваційних підходів до розвитку соціокультурної компетентності педагогів, які суттєво прискорюють підготовку висококваліфікованих спеціалістів, полегшують засвоєння знань, роблять навчання інтерактивним, комунікативно спрямованим, особистісно орієнтованим.

Післядипломна педагогічна освіта в Україні набуває особливого значення в умовах формування ринкових відносин, своєрідної соціокультурної ситуації, за якої гнучкість і мобільність не зводяться лише до сфери виробничого функціонування людини, але й стають як соціальною, так і особистісною проблемою і безпосередньо відбиваються на освітній сфері, насамперед на гуманітарній, особливо стосовно освіти дорослих. Важливого значення набувають соціально-практичні і науково-прикладні підходи до післядипломної освіти, спрямовані на гуманізацію, переорієнтацію зі знеособлених потреб держави чи відомств на освітні потреби людини, включення освітнього процесу в контекст соціального і культурного життя особистості.

Післядипломна освіта в сучасній освітній системі виконує основні взаємопов'язані функції: *компенсаторну* (ліквідація прогалів базової освіти); *адаптивну* (підготовка та перепідготовка відповідно до змін у виробничому та суспільному житті); *розвивальну* (забезпечення загальнокультурного розвитку, збагачення науковими знаннями, задоволення багатогранних пізнавальних інтересів та духовних потреб особистості) [4].

Першочергове завдання сучасної педагогічної науки саме і полягає в тому, щоб, урахувавши об'єктивне різноманіття, природний плюралізм цілей освіти, зробити наступний крок – показати, як у реальному навчально-виховному процесі на кожному

зі ступенів освіти реалізувати її, маючи на увазі не тільки формування відповідних знань, умінь і навичок, але й всебічний розвиток творчих можливостей, світоглядних і поведінкових якостей учителя.

Головною метою системи підвищення кваліфікації є розвиток особистості педагога, його концептуального «Я», розуміння соціокультурної й освітньої ситуації, усвідомлення себе передусім як особистості, а вже потім як фахівця, професіонала. Участь учителя в процесі підвищення кваліфікації — це підготовка до вирішення нових завдань у соціокультурній і професійній діяльності як особливий вид освітньої діяльності. Пріоритетним показником результативності цього процесу є рівень освіченості та сформованості ключових компетентностей, однією з яких є соціокультурна.

Певні знання та навички, пов'язані із зазначеною компетентністю, учителі отримали у вищому навчальному закладі. Як зазначає А. Зубко, досить довго система підвищення кваліфікації педагогічних працівників розглядалася як додаток до основної базової освіти, яку одержували студенти в педагогічному виші. Це позначалося як на змістовому, так і на операційно-діяльнісному аспектах навчання фахівців. Зміни в системі підвищення кваліфікації потребують ґрунтовних теоретичних і практичних розробок стосовно специфіки навчання фахівців, побудови навчального процесу та управління ним з урахуванням досягнень андрагогіки та акмеології [1, с. 5]. Якщо розглядати систему освіти як сукупність послідовних освітніх (загальноосвітніх та професійних) програм і державних стандартів, а також як мережу освітніх закладів та органів управління, то в підготовці фахівців слід дотримуватися принципу наступності та послідовності між базовою професійною та післядипломною освітою, її підсистемою – системою підвищення кваліфікації. Під час реалізації цього принципу слід ураховувати такі аспекти, як неперервність і послідовність професійної освіти, які розглядаються в концепціях як вищої, так і післядипломної освіти.

Так, зміст навчально-тематичної програми курсів підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», окрім професійного, передбачає і соціально-гуманітарний модуль, на вивчення якого відводиться 10-15 % годин загального курсу. Орієнтовна тематика лекцій цього модуля – «Використання ІКТ як шлях підвищення компетентності вчителя», «Історія Херсонщини», «Демократична модернізація і Україна: історія та перспективи», «Сучасні соціальні глобальні проблеми людства», «Етика релігій світу», «Молодіжні субкультури в Україні: еволюція та сучасний стан», «Підготовка вчителів до використання комп'ютерних технологій на уроках гуманітарних дисциплін» та ін. – сприяє розвитку надпредметних компетенцій вчителя, до яких належить і соціокультурна компетентність.

Безперечно, відповідальний учитель упродовж усього життя має навчатися, підвищувати свою професійну компетентність, і не тільки на курсах підвищення кваліфікації, а й у міжкурсний період. Загальні вимоги до освіти сучасного фахівця – висока освіченість, професійна грамотність у певній галузі наук, знання у сфері технології, економіки, соціології. Кваліфікованим вважають такого фахівця, який бачить і розуміє тенденції розвитку мислення та діяльності і, разом з тим, свідомо вносить необхідні зміни до власної професійної діяльності у зв'язку з тенденціями сучасної освіти. Якщо така рефлексивна робота не відбувається, діяльність виявляється некерованою, безсистемною, а педагога можна вважати формально кваліфікованим незалежно від ступеня його підготовленості. П. Щедровський стверджує, що якщо система підвищення кваліфікації не ставить завдання аналізу глобальних соціокультурних тенденцій розвитку суспільства, то завдання підвищення кваліфікації

унеможливіюється [6]. Ми поділяємо погляд ученого на систему підвищення кваліфікації фахівця як на галузь гуманітарної системи, орієнтацію на оцінювання системи в її цілісності, на посилення особистісно орієнтованого характеру взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу (і тих, хто навчається, і тих, хто навчає), а також щодо цілеспрямованості впливу на навколишнє соціокультурне середовище освітніми засобами.

Концепція розвитку системи підвищення кваліфікації фахівця полягає в тому, що вдосконалення професійної майстерності, як і в системі базової освіти, можливе лише за умови неперервності освіти і розвитку особистості, а не тільки задоволення вузькопрофесійних потреб. Формуванню таких якостей особистості, як компетентність, автономність і комунікативність, повинні бути підпорядковані всі компоненти навчального процесу в СПК. Таким чином, підвищення кваліфікації слід розглядати як підсистему неперервної освіти людини, яка вирішує завдання поступального розвитку фахівця як особистості і як професіонала на основі вдосконалення його професійної діяльності, поза якою особистість реально не розвивається. Неперервна освіта розглядається водночас як умова і система, процес і результат розвитку особистості, як соціально-педагогічний принцип побудови навчання.

Пріоритетні напрямки вдосконалення системи неперервної освіти, спрямованої на оновлення змісту і введення активних форм навчання, створення творчої атмосфери, зміну ставлення до слухачів, збільшення уваги до їх життєвого і професійного досвіду, набувають дедалі більшого значення.

Чільне місце має посісти якість андрагогічного процесу й андрагогічної підготовки викладачів у системі підвищення кваліфікації.

Таким чином, особлива роль післядипломної педагогічної освіти в розвитку соціокультурної компетентності вчителів української мови полягає в системному підході до організації курсів підвищення кваліфікації, з урахуванням соціальних, культурних, економічних тенденцій розвитку суспільства, потреб та запитів самих педагогів, їхнього рівня готовності навчатися упродовж усього життя. Особливого значення в соціокультурному аспекті підготовки вчителів набуває цілеспрямована диференційована змістова наповненість навчально-тематичного планування для вчителів різних категорій та спеціальностей. Наскільки буде компетентним сучасний учитель української мови в соціокультурному аспекті, залежить від багатьох чинників, але найвагомим із них залишається післядипломна освіта. Цей чинник потребує детального дослідження та врахування в подальших наукових розвідках.

Література:

1. Архипова С.П. Основи андрагогіки: [навчальний посібник] / С.П. Архипова. – Черкаси, 2002. – С. 34.
2. Голобородько Є.П. Неперервна освіта і особистість учителя / Є.П. Голобородько // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: [зб. наук. пр.] / за ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало. – У двох частинах. – Ч. I. – К., 2001.
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392.
4. Зубко А.М. Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації педагогів у системі післядипломної освіти: монографія / А.М. Зубко. – Херсон: РІПО, 2010. – С. 5.
5. Сігаєва Л.Є. Неперервна освіта в Україні: її складові і тенденції розвитку / Л.Є. Сігаєва // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 45-46.
6. Щедровский П.Г. Почерки по философии образования / П.Г. Щедровский. – М., 1993. – С. 89.

Голобородько Е.П., Марецкая Л.П.

РОЛЬ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В РАЗВИТИИ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА

В статье раскрывается роль последипломного образования и курсов повышения квалификации в частности в развитии социокультурной компетентности учителей украинского языка.

Ключевые слова: последипломное образование, курсы повышения квалификации, социокультурная компетентность, учителя украинского языка.

Goloborod'ko E.P., Marets'ka L.P.

ROLE OF POSTGRADUATE EDUCATION IN DEVELOPMENT OF SOCIAL AND CULTURAL
COMPETENCE OF TEACHERS OF UKRAINIAN LANGUAGE

The article exposes the role of postgraduate education and courses of perfection of qualification, in particular, in the development of social and cultural competence of teachers of Ukrainian language.

Key words: postgraduate education, courses of perfection of qualification, social and cultural competence, teachers of Ukrainian language.

УДК 371.1

Сидорович М.М., Мойсієнко І.І.*

ДО ПРОЛЕМИ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПІДТРИМКИ ФАХОВИХ БІОЛОГІЧНИХ
ДИСЦИПЛІН ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БІОЛОГІВ

У статті проведено аналіз підходів комп'ютерної підтримки фахових біологічних дисциплін для підготовки біологів в університеті. Висвітлено її можливість щодо формування інформаційних компетенцій студентів.

Ключові слова: інформаційна компетенція, комп'ютерна підтримка підготовки студентів, фахові навчальні дисципліни.

Актуальність проблеми розвитку інформаційних компетенцій (ІК) студентів зумовлена низкою суперечностей між інтенсивним потоком інформації, швидким темпом амортизації знань у сучасному інформаційному світі й обмеженими можливостями їх засвоїти особистістю з недостатнім рівнем сформованості інформаційних компетенцій; вимогами суспільства до рівня підготовки спеціалістів, що використовують інформаційні технології, і рівнем інформаційної компетентності випускників ВНЗ; спрямованістю сучасної освіти на підвищення рівня інформаційної компетентності під час процесу навчання у ВНЗ і недостатньою розробленістю теоретичних та методичних аспектів її розвитку. У зв'язку з цим провідним завданням формування ІК студентів у ВНЗ є їх підготовка до життя в інформаційному суспільстві, розвиток умінь використовувати різноманітну інформацію, оволодіння способами спілкування за допомогою комп'ютерних, інформаційних технологій, усвідомлення впливу на людину засобів інформатизації. ІК як будь-які ключові компетенції мають структурні і діяльнісні форми. Виокремлення цих двох частин вважається за необхідне для співвідношення груп компетенцій з традиційними освітянськими параметрами (знаннями і вміннями). Виходячи з розвивальної парадигми навчання студентів як провідного освітянського напрямку у ВНЗ, у дослідженні основну увагу було приділено діяльній ІК. У її складі В. Краєвський і А. Хуторський розглядають уміння володіння навичками роботи з різноманітними джерелами інформації, зокрема і комп'ютером; уміння самостійно знаходити й обробляти інформацію необхідну для

* © Сидорович М.М., Мойсієнко І.І.*